

Frank Aaen: Indstilling af journalist Erik Matzen til Cavlingprisen 2023.

Jeg indstiller hermed journalist Erik Matzen til Cavlingprisen for hans afgørende bidrag til at afsløre, at de danske skatteydere kom til at betale en milliardregning for at redde bankerne og valutakassen under finanskrisen i 2008. Det skete ved, at staten helt usædvanligt udstedte et 30-årigt lån til en meget høj rente, for at sikre ikke mindst bankernes adgang til valuta. Uden dette initiativ var flere banker gået bankerot. I årene efter var det offentlige regnestykke, at statens redning af bankerne gav et overskud til statskassen på milliarder af kr. I dag, ved vi, at dette lån over 30 år koster skatteyderne en samlet renteudgift på 119 mia. kr. Og at udstedelsen af lånet var en betaling for at få ATP til at spille en afgørende rolle under krisen.

Folketinget har desuden i dette forår konkluderet, at mens en del af lånet kunne begrundes med hensyn til valutakassen, blev der udstedt en ekstra låneportion, der ikke var nogen klar begrundelse for. Rigsrevisionen beretning viser, at dette ekstra lån kun blev udstedt efter ønske eller nærmere krav fra ATP. Alene ekstralånet medfører en udgift til skatteyderne over 30 år på 35,6 mia. kr. Uden en begrundelse Folketinget godkender. Havde Erik Matzen ikke skrevet om dette lån, var den viden aldrig kommet frem. At være årsag og medvirkende til afsløringen af en unødvendig udgift for statskassen i den størrelsesorden, bør kunne udløse en Cavlingpris.

Baggrund.

Op til finanskrisen havde de danske banker optaget enorme lån i udlandet, hovedsageligt i USA. Derfor kunne bankerne låne meget mere ud til danskerne, end der var indskud i bankerne. På den måde tjente bankerne stort. Renten på de korte USA-lån var mindre end den rente, danskerne betalte for at låne. Da krisen brød ud skyldte danske banker 656 mia. kr. væk (udlån større end bankindsud), herunder 400 mia.kr. i US dollar. De fleste lån var kortfristede, dvs. de skulle tilbagebetales og fornys med korte frister, mens udlånene var mangeårige, deraf den højere rente. De korte frister for tilbagebetaling, der ellers skulle finansieres med nye lån, blev næsten umulige at overholde, Finanskrisen lukkede for normal finansiering der normalt bestod i at optage nye korte lån i USA. Derfor blev der et voldsomt træk på Nationalbankens valutabeholdning, særligt dollar eller euro, der kunne veksles til dollar. Dertil kom de nye korte flexlån boligejerne skulle refinansiere, mens finanskrisen buldrede. Den auktion over korte obligationer, der var på vej under krisen, kunne ikke alene udløse store rentestigninger, men også medføre store tvangssalg af boliger.

I denne situation fik ATP en stor rolle. Det blev omtalt i årsberetninger fra Nationalbanken og ATP og gennemgået i avisartikler. Men en afgørende oplysning om baggrunden kom aldrig frem, før Erik Matzen 27. maj 2016 skrev en artikel i Reuters. Erik Matzen afslørede, at baggrunden var, at staten havde udstedt et dyrt 30-årigt lån for at sikre hjælp fra pensionskasser i den trængte situation. Uden denne oplysning havde vi aldrig fået den viden, vi nu har.

Årsagen til udstedelsen af det dyre lån var en aftale mellem Nationalbanken og ATP godkendt af regeringen. ATP lovede i aftalen at sælge for 100 mia. kr. udenlandske værdipapirer mod danske kroner, for på den måde at styrke Nationalbankens valutabeholdning. Manøvren skete primært i Euro, der kunne veksles til dollar, som særligt bankerne havde brug for, så de kunne overholde deres forpligtelser til amerikanske banker. Kunne forpligtelser ikke overholdes, ville store banker, særligt Danske Bank, gå konkurs. Det kunne ske med få ugers, for ikke at sige dages frist. Dertil lovede ATP at købe for 100 mia. kr. flexobligationer under den kommende auktion, for at holde boligejernes rente nede. Yderligere skød ATP milliarder af kroner ind i danske banker, igen mest i Danske Bank, den var truet af insolvens.

Sagen blev holdt ekstremt hemmelig.

Normalt ville aktørerne i en sådan redningsaktion prale med deres indsats. Men ikke her. Aftalen med ATP blev holdt dybt hemmelig. Da Folketinget, på baggrund af Erik Matzens oplysninger spurgte ministre til sagen, var der kun intetsigende eller direkte misvisende svar. På et samråd i februar 2017 ville finansministeren kun oplyse, at der kun var fundet et brev i sagen, og at der ikke var nogen aftale om at sikre dollar til valutakassen. De dokumenter, der siden er kommet frem, viser, at aftalen var om euro. Euro kunne uden videre veksles til dollar. Finansministerens omhyggelige svar - at der ikke var en aftale om dollar - viser, hvor vigtigt det var at holde aftalen med ATP hemmelig.

Det må også undre, at den undersøgelse, der efterfølgende blev igangsat af regeringen om finanskrisen, dens årsager og forløb (Rangvid-udvalget), ikke berørte aftalen med ATP med et ord. Rangvid-rapporten belyser ellers mange andre initiativer, der blev taget for at redde bankerne og valutabeholdningen. I udvalget sad den kontorchef i Finansministeriet, der var central i sagsbehandlingen og godkendelse af lånet. Desuden deltog en direktør fra Nationalbanken, der sad i ledelsen da lånet blev udstedt. Disse medlemmer af udvalget har ifølge formanden, Jesper Rangvid ikke sagt noget om denne afgørende aftale under udvalgsarbejdet. Finansministeriet, der var sekretariat for Rangvid-udvalget, mente åbenbart heller ikke denne aftale var så væsentlig, at den skulle fremlægges for udvalget.

Man kan jo kun gisne om, hvorfor det var så vigtigt at holde aftalen hemmelig. Det spillede nok ind, at den borgerlige regering før krisen til glæde for vælgerne havde ført meget ekspansiv økonomisk politik, herunder den økonomiske lempelse der lå i at indføre billige men risikable flekslån til boligejerne. Og trods advarsler fra Nationalbanken tillod regeringen, at bankerne havde den risikable udlånspolitik, der var en væsentlig årsag til disse års økonomiske vækst. Bankernes udlånspolitik var en vigtig årsag til, at bankerne blev ramt så hårdt af finanskrisen.

Juridisk står det fast, at staten ikke kan indgå en privat aftale om udstedelse af et statslån. Statslån er underlagt statsgældspolitikken, der går ud på billigst muligt at sikre statens finanser og understøtte fastkurspolitikken. Udførslen af Nationalbankens politik aftales ikke med en privat part. Nationalbankens ageren er underlagt finansministeren. Og der udstedes slet ikke, som det altså skete, et ubegrundet ekstra statslån alene for at tilgodese en privat investors interesser. De manøvre, der er gennemført, er ganske enkelt ikke i overensstemmelse med statsgældspolitikken. Rigsrevisionens beretning viser, at Nationalbanken udstedte det ekstra lån dagen efter finansministeren havde holdt et særskilt møde med ATP. Ministeren godkendt det ekstralån, som både rigsrevisionen, statsrevisorerne og Folketinget har kendt ubegrundet, altså ikke i overensstemmelse med statsgældspolitikken.

Hele dette forløb er kun afdækket på grund af Erik Matzens indsats, både tilbage i tiden og i hans opfølgning i årene efter.

Rigsrevisionens rolle.

Som Statsrevisor fremlagde jeg en opfordring til Rigsrevisionen om at undersøge sagen. Folketinget havde spurgt et utal af gange uden at få retvisende svar fra skiftende ministre. Statsrevisorerne, der er bredt politisk sammensat, støttede min opfordring om at sætte en undersøgelse i gang. Det er kun statsrevisorerne, der kan bede Rigsrevisionen om at sætte en undersøgelse i gang. Anmodningen kom selvfølgelig med afsæt i Erik Matzens artikel i Reuters og de mange spørgsmål i Folketinget, der på den baggrund var stillet. Jeg havde også flere samtaler med Erik Matzen op til udformningen af forslaget til anmodning. Han var stadig den, der havde det største overblik over forløbet med statslånet.

Det var Rigsrevisionen, der fik de hidtil gemte dokumenter i Finansministeriet frem. Efter Rigsrevisionens henvendelse til finansministeriet kunne ministeriet pludseligt finde dokumenterne. Som Rigsrevisionen skriver, var dokumenterne ellers journaliseret umiddelbart efter de var tilgået finansministeriet. Det understreger anstrengelserne for at holde oplysningerne om det 30-årige lån og aftalen med ATP hemmelig.

Efter Rigsrevisionens beretning og Statsrevisorernes bemærkninger skete der det usædvanlige, at Finansministeren ikke ville acceptere Statsrevisorernes kritik af finansministeriets håndtering af sagen. Det gør ministre og ministerier ellers altid når der er kritik. Men både finansministerens og ministeriets redegørelser og det møde, Statsrevisorerne havde indkaldt ministeren til, førte til samme resultat. Det ekstra lån var helt efter reglerne, sagde ministeren. Alligevel fastholdt Statsrevisorerne sin kritik og den kritik blev en del af Folketingets godkendelse af Statsregnskabet vedrørende sagen: Det ekstra lån var sket uden begrundelse. Selv i dag, mange år efter det 30-årige lån blev udstedt, er det vigtigt for Finansministeren - som en række foregående finansministre - at afvise kritikken af udstedelsen af det 30-årige lån. Det understreger hvor vigtigt det er, at Folketinget og offentligheden blev bekendt med forløbet og kunne se kritisk på det 30-årige statslån og skatteydernes udgift til bankredningerne.

Sagen er i virkeligheden ikke færdigbelyst. Efter Folketingets enstemmige vedtagelse af kritikken af lånet, står der mindst et spørgsmål tilbage: Hvorfor godkendte den daværende finansminister et statslån, som Folketinget efter kendskabet til sagen konkluderede, at det var der ikke begrundelse for. Med en renteudgift for skatteyderne på 36,5 mia. kr. Det er indlysende, at ATP havde en interesse, men hvorfor bøjede ministeren sig for ATP. Nationalbanken havde ikke bedt om udstedelsen af det ekstra lån, alligevel blev det godkendt af Finansministeriet. Trods flere mediers forsøg på at få et svar fra den nuværende udenrigsminister, er det ikke lykkedes at få et svar, selv om den nuværende minister godkendte det lån, der ikke kan begrundes. Den sag, der nu har rullet i mange år om som Erik Matzen stadig skriver om, er endnu ikke afsluttet.

Frank Aaen, tidligere MF og Statsrevisor.